

Н.С. Акімова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

Т.А. Наумова, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

СОЦІАЛЬНИЙ АУДИТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ

Зміни в соціально-економічній сфері України об'єктивно вимагають пошуку нових форм і методів державного і громадського управління. В даний час соціальний аудит є одним із механізмів системи управління, а також способом моніторингу, призначеним для спостереження за сферою соціоекономічних відносин.

Формування соціального аудиту почалося в країнах Європи, скандинавських країнах і Канаді як результат тиску суспільства на бізнес з метою регулювання важливих соціальних параметрів діяльності підприємства, а також як наслідок розуміння підприємцями того, що рівень конкурентоспроможності їх підприємства залежить перш за все від того, наскільки діяльність підприємства відповідає цілям і цінностям сучасного суспільства щодо забезпечення високих соціальних, екологічних і демократичних показників, яким чином досягається мета їх діяльності, враховуючи очікування усіх учасників соціально-економічних відносин [1, с. 192].

Становлення та розвиток соціального аудиту в Україні почалося нещодавно. Ключовим аспектам сутності, функціям і ролі соціального аудиту присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців.

Проте результати досліджень у цій царині не повною мірою розкривають особливі вимоги до визначення, повноти представлення фінансово-економічної інформації соціальної спрямованості бізнесу, основним забезпечуючим інструментом якого є соціальний аудит. Саме тому питання, присвячене проблемам та перспективам становлення соціального аудиту в Україні, є актуальним [2, с. 233].

Існує декілька понять соціального аудиту. Деякі дослідники розуміють під соціальним аудитом засіб вимірювання впливу тієї чи іншої організації на суспільство. Інші представляють соціальний аудит як реальну систему діагностики соціоекономічних відносин на підприємстві або в галузі. Треті розуміють соціальний аудит як аналіз факторів розбалансованості соціальних критеріїв та розроблення пропозицій щодо зниження їх впливу та подальшої нормалізації.

Нам представляється соціальний аудит як процес оцінки, підвищення ефективності діяльності та стилю роботи підприємства, а також

підготовки звіту в процесі реалізації елементів соціального аудиту в рамках системи управлінського обліку. Система управлінського обліку здатна взаємопов'язати систему внутрішнього контролю за витратами підприємства із завданнями громадського аудиту, направивши аналітичні висновки на підвищення загальної ефективності роботи організації.

В останній час істотно змінилися і ринкове господарство, і система ринкових відносин. Людські ресурси стали вирішальним фактором в економічному розвитку. Інвестиції в людський капітал увійшли в категорію «рентабельних».

Соціальна функція підприємництва тепер все більшою мірою обумовлює економічну функцію (одержання прибутку) і бізнес став зацікавлений в об'єктивному обстеженні зовнішніми аудиторами соціальних відносин на своїх підприємствах. Але менеджери не завжди готові розповісти всю правду про соціальні проблеми, які існують на підприємстві, а часом їм просто не вистачає професіоналізму, щоб об'єктивно розібратися у всіх тонкощах соціальних відносин.

Часто менеджери вітчизняних компаній з підозрою ставляться до соціального аудиту, вважаючи, що соціально відповідальна поведінка завжди пов'язана з витратами і не приносить компанії ніякої вигоди. Подібні сумніви характерні для керівників, які мало знайомі з практикою соціального аудиту і не розуміють які позитивні результати дає аудиторський висновок.

Як показує зарубіжна практика великі європейські корпорації, що проводять широкі аудиторські обстеження, компенсують витрати на подібні заходи всього за кілька місяців. Насправді, соціальний аудит і соціально відповідальна дозволяють компаніям економити гроші і створювати нові можливості збільшення прибутку.

Соціальний аудит – поняття, яке використовують разом із концепцією соціальної відповідальності та яке набуває все більшого значення із розвитком суспільства

Вивчення досвіду західних бізнес-структур щодо формування соціальної відповідальності перед суспільством свідчить, що більшість великих та середніх корпорацій несуть відповідальність за соціальний аспект своєї діяльності. Якщо вони цього не роблять добровільно, то громадськість і держава змушують їх до цього, проте в такому разі імідж компанії втрачається [2, с.234].

У процесі дослідження даного феномену запропоновано модель соціальної відповідальності підприємства (рис. 1). Вона враховує менталітет громадян, бере до уваги історичні етапи розвитку нашого суспільства та специфіку ринкових відносин.

Рисунок 1 – Модель соціальної відповідальності підприємства

Практика показує, що сьогодні соціальний аудит може бути внутрішнім і зовнішнім, носити галузевий, корпоративний, регіональний або місцевий характер.

Внутрішній аудит оцінює якість політики щодо персоналу, умови і безпеку праці, соціально-трудова та міжособистісні стосунки у колективі, тобто виявляє витрати на вирішення соціальних питань працівників і членів їх сімей в організації.

Зовнішній аудит виявляє витрати на вирішення соціальних питань поза організації, тобто дозволяє оцінювати екологічні програми, систему менеджменту якості, взаємодію з постачальниками, партнерами, покупцями, участь у заходах місцевого співтовариства, корпоративну благодійність і т. д.

Внутрішній соціальний аудит використовується при виконанні різного роду завдань, серед яких особливої уваги заслуговують оцінка формальних і неформальних правил поведінки колективу організації, вимір ступеня корпоративної відповідальності, врахування думки сторін з метою поліпшення умов праці, а також багато інших не менш важливих процесів.

На рівні підприємства досліджуються питання, що стосуються конкретних характеристик якості трудового життя: аудит трудового потенціалу (професіоналізм, освіта, етнокультура, психофізичний стан); аудит мотиваційного поля (ставлення до власності, зміст праці, матеріальне та моральне стимулювання праці, соціальна захищеність працівника, ергономіка, участь працівника в управлінні, корпоративна культура. Також в ході проведення соціального аудиту вивчається психологічний фон, наявний у трудовому колективі: позитивний - породжує ентузіазм, натхнення, згуртованість, доброзичливу атмосферу, бажання до праці і негативний - який призводить до байдужості, ворожості, навмисного замовчування проблем, нещирості, тощо.

Реалії сьогодення вказують, що соціальний аудит в Україні не має ще самостійної правової бази, відсутні професійні соціальні аудитори, аудиторські агентства, що мають практичний досвід і отримали визнання економічних суб'єктів. Особливості соціального аудиту в Україні пов'язані з тим, що координуючим центром є держава. Тому соціальний аудит в українській практиці ототожнюється з моніторингом держави за діяльністю підприємств і не визначає соціальну відповідальність бізнесу з боку самих об'єктів соціального аудиту.

Відсутність у правовій базі проведення соціального аудиту гальмує нині його використання в бізнес-спільнотах. Але вже зараз в Україні можна сміливо починати з більш простих форм соціального аудиту: часткового (за окремим проблемам), внутрішнього (силами спеціалістів самого підприємства). Соціальний аудит можна починати і з окремими соціальними партнерами (профспілками, представниками органів місцевої влади та неурядових організацій).

Ці перші кроки створюють базу для переходу до соціального аудиту, інтегрованого в систему соціального партнерства.

Список інформаційних джерел

1. Долбнева Д. В. Сутність соціального аудиту та його роль у формуванні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. *Бізнес Інформ.* 2014. № 9. С. 190–194.

2. Н. С. Марушко Проблеми та перспективи становлення соціального аудиту в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна.* Львів: ЛьвДУВС–2017. Вип. 1. 316 с. С. 232-241.